

Η παρρησία του Τζορτζ Όργουελ

Πηγή: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Σελ.: 49,52-53 Ημερομηνία έκδοσης: 18-09-2022
Αρθρογράφος: Επιφάνεια 2418.7 cm² Κυκλοφορία: 32170
Θέματα: ΒΙΒΛΙΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Η ενδοχώρα του Τζορτζ Όργουελ

Μια επιλογή από τα αντιπροσωπευτικότερα δοκίμια του βρετανού συγγραφέα, εφάμιλλα των κορυφαίων του μυθιστορημάτων «Η φάρμα των ζώων» και «1984», κυκλοφορεί τώρα στα ελληνικά σε έναν ογκώδη τόμο

Ο Τζορτζ Όργουελ πίστευε βαθιά στον δημόσιο χαρακτήρα της γραφής και στο εξορισμό πολιτικό της περιεχόμενο. Εβδομήντα δύο χρόνια μετά τον θάνατό του τον διαβάζεις και θαυμάζεις το ότι ένας κατ'εξοχήν συγγραφέας εποχής ήταν ταυτοχρόνως συγγραφέας για όλες τις εποχές

Το 2020 συμπληρώθηκαν 70 χρόνια από τον θάνατο του Τζορτζ Όργουελ και στην ελληνική αγορά του βιβλίου παρατηρήθηκε το απίστευτο φαινόμενο: είχαμε έναν καταπιασμό εκδόσεων των δύο διάσημων βιβλίων του: του 1984 και της Φάρμας των ζώων. Μέτρησα καμιά δεκαριά διαφορετικές εκδόσεις από το καθένα. Είχε λήξει το copyright και τα βιβλία του συγγραφέα δεν είχαν πλέον δικαιώματα. Το αν και ως ποιον βαθμό αυτή την υπερπαραγωγή μπορεί να την απορροφήσει η ελληνική αγορά, είναι άλλο ζήτημα. Ο Όργουελ ανήκει στους δημοφιλέστερους ξένους συγγραφείς στη χώρα μας και τα παραπάνω βιβλία είχαν κυκλοφορήσει και παλαιότερα.

Ο Όργουελ βέβαια είναι εξαιρετικά δημοφιλής σε όλον τον κόσμο. Όχι μόνο για τα παραπάνω έργα του μυθοπλαστικής φαντασίας αλλά και για τα δοκίμια, τα άρθρα και τα δημοσιογραφικά του κείμενα, που όλα γνωρίζουν απανωτές εκδόσεις στον αγγλόφωνο κόσμο. Τι συμβαίνει; Ο Τιμόθι Γκάρτον Ασ, μέγας θαυμαστής του, έγραψε με αφορμή την έκδοση σε 20 τόμους του *Απάντων* του συγγραφέα (που περιλαμβάνουν ακόμη και τα νεανικά του ποιήματα και τις εκπομπές του στο BBC) πως είναι αδύνατον να διαβάσεις και το μετριότερο κείμενό του και να μην παγιδευτείς από τη γοητεία του.

Δοκίμια του Όργουελ έχουν κατά καιρούς εκδοθεί και στα ελληνικά. Κάποια από αυτά συμπεριλαμβάνονται, τώρα, στον ογκώδη τόμο με τίτλο *Ο, τι μου κάνει κέφι* (εκδ. Μεταίχμιο). Τα έχει επιλέξει ο Σταύρος Ζουμπουλάκης που υπογράφει και το σχετικό επίμετρο. Ο τίτλος είναι μεταφορά του αγγλικού «As I Please», της στήλης την οποία κρατούσε από το 1943 ως το 1947 ο Όργουελ στο περιοδικό «Tribune», που υποστήριζε την αριστερή πτέρυγα του Εργατικού Κόμματος της Βρετανίας.

Ο Όργουελ όμως έγραφε και σε άλλα έντυπα, όπως, λόγου χάρη, στο ιστορικό «Partisan Review» των ΗΠΑ, με το οποίο συνεργάστηκαν πολλοί από τους εμφανέστερους συγγραφείς και διανοούμενους του αγγλόφωνου κόσμου. Αν ανατρέξει κανείς στην τετράτομη έκδοση των μη μυθοπλαστικών του κειμένων, που εκδόθηκαν από το 1968 ως το 1970 με επιμελητές τη δεύτερη σύζυγό του Σόνια και τον *Ιαν Ανγκους* και περιλαμβάνουν μεγάλο μέρος των επιστολών του, μένει έκπληκτος από τον όγκο και το θεματολογικό τους εύρος. Ο Όργουελ μπορούσε να γράφει σχεδόν για τα πάντα. Αυτό έκανε – και όχι μόνο για βιοποριστικούς λόγους. Στα κείμενα τούτα ο αναγνώστης θα βρει και την, ας πούμε, ενδοχώρα τόσο της *Φάρμας των ζώων* όσο και του 1984.

Ο δημόσιος χαρακτήρας της γραφής

Ο Όργουελ πίστευε βαθιά στον δημόσιο χαρακτήρα της γραφής και στο εξορισμό πολιτικό της περιεχόμενο. Εβδομήντα δύο χρόνια μετά τον θάνατό του τον διαβάζεις και θαυμάζεις το ότι ένας κατ'εξοχήν συγγραφέας εποχής ήταν ταυτοχρόνως συγγραφέας για όλες τις εποχές. Είναι σπουδαίος όταν αναλύει (και το κάνει σχεδόν πάντοτε) και όποτε συγκρίνει. Κρίνοντας συχνά ένα βιβλίο κρίνει και τις απόψεις που έχουν διατυπώσει άλλοι γι' αυτό. Εκτιμά συγγραφείς που δεν έχει ο ίδιος «συγγενεία» μαζί τους αλλά δεν μένει στους θαυμασμούς παρά εντοπίζει και τα αρνητικά στοιχεία τους, τους τοποθετεί δηλαδή στο κάδρο της κοινωνίας. Ο *Τέιτς*, για παράδειγμα, είναι σπουδαίος

ποιητής αλλά και οπαδός της ολιγαρχίας. Χαιρετίζει τον *Τροπικό του καρκίνου* του Χένρι Μίλερ ως σπουδαίο έργο, όμως μετά τη συνάντησή του μαζί του ως άνθρωπο τον χαρακτηρίζει ανόητο. Την περίοδο που μεσουρανούσε ο Σαρτρ, ο Όργουελ δεν διστάζει να γράψει σε κάποιον φίλο του, με αφορμή την αγγλική έκδοση ενός βιβλίου του Σαρτρ, πως ο τελευταίος είναι «φουσκωμένο ασκί» και στην κριτική που θα γράψει για το βιβλίο του «θα του δώσει μια καλή κλωτσιά». Επαινεί τον *Μαρκ Τσβέν* για την ικανότητά του να παρουσιάζει με αξιοθαύμαστη παραστατική δύναμη τη ζωή στον Μισισσιππί και την αμερικανική Δύση, όμως του καταλογίζει το ότι η οσπία του δεν προχωρεί σε μεγαλύτερο βάθος, απορριπτόμενος μάλιστα ότι ο συγγραφέας του *Τομ Σόγιερ* και του *Χακ Φιν* το απέφυγε εξαιτίας της «πνευματικής του δειλίας».

Το κείμενό του «Τολστόι και Σαίξπηρ» είναι υποδειγματικό για το πώς ορείζει να κρίνει κανείς κριτικά, αποδομώντας δηλαδή τα επιχειρήματα της άλλης πλευράς. Ο *Τολστόι* έγραψε ένα προκλητικό κείμενο για να υποστηρίξει, «αναλύοντας» τον *Βασίλειο Αηρ*, πως ο *Σαίξπηρ* είναι κακός συγγραφέας. Το κείμενο, αν δεν είχε γραφτεί από τον γίγαντα του ρωσικού ρεαλισμού, δεν θα απασχολούσε κανέναν, αλλά ο Όργουελ παίρνει την πρόκληση «τοίς μετρητοίς». Εξετάζει ένα προς ένα όλα τα επιχειρήματα του Τολστόι και τα καταρρίπτει τόσο αφοπλιστικά που αναρωτιέσαι πως ο Τολστόι δεν είχε καταλάβει τα αυτονόητα. Ο δικαίος Όργουελ δεν παραγνωρίζει πως δραματουργικά ο *Βασίλειος Αηρ* έχει κάποια προβλήματα, όμως αυτό δεν δικαιώνει τον Τολστόι, ο οποίος αγνοεί πως ο Σαίξπηρ ήταν μεγάλος ποιητής.

Ο Όργουελ υποστήριζε πως την καλλιτεχνική ποιότητα ενός έργου θα πρέπει να την τονίζουμε, ωστόσο δεν επιτρέπεται να αγνοούμε τα βαριά πολιτικά ή ηθικά αμαρτήματα των συγγραφέων και τις θέσεις τους απέναντι στην κοινωνία και στην Ιστορία. Το 1944, μέσα στον πόλεμο, έγραφε πως ήλπιζε οι Αμερικανοί να μη συλλάβουν και εκτελέσουν τον *Εζρά Πάουντ* για τις προδοτικές του εκπομπές από τον φασιστικό ραδιοφωνικό σταθμό της Ρώμης. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, υποστήριζε, ο Πάουντ θα καθιερωνόταν ως μεγάλος ποιητής με εξοικεμενικά κριτήρια (δηλαδή ως «θύμα») για τα επόμενα 100 χρόνια, πριν κάποιος αποφανθεί ανεξήγητα και δίχως πάθος αν τα ποιήματά του αξίζουν ή

όχι – για να καταλήξει πως ο ίδιος πίστευε ότι η ποίηση του Πάουντ ήταν εντελώς ψεύτικη.

Δύο λακωνικά αριστουργήματα

Τα κείμενα που περιλαμβάνει ο τόμος *Ο, τι μου κάνει κέφι* είναι ένα κι ένα και θα μου έπαιρνε πολύ να αναφερθώ έστω και συνοπτικά σε όλα. Θα ξεχωρίσω δύο λακωνικά αριστουργήματα: το «Ένας απαγορευμένος» και το «Πυροβολώνας έναν ελέφαντα». Και τα δύο είναι υποδειγματικά. Το πρώτο συνιστά μια συγκλονιστική καταγγελία της θανατικής ποινής. Το δεύτερο είναι ένα εξίσου καταγγελτικό κείμενο κατά της αποικιοκρατίας και του βρετανικού ιμπεριαλισμού. Πρόκειται βέβαια για δοκίμια, αλλά μπορεί να τα εκλάβει κανείς και σαν μικρά διηγήματα ή χρονικά.

Σε κανένα από τα κείμενά του δεν απουσιάζει ο πολιτικός Όργουελ. Είναι παρών και στα μυθιστορήματά του και στα δοκίμια και στα άρθρα και στα δημοσιογραφικά του κείμενα. Φυσικά, θα πρέπει να σκέπτεται κανείς ότι εκτός από τη Βρετανία έζησε για ένα διάστημα στη Γαλλία (σε καθεστώς μεγάλης ένδεας) και στην Ινδία, και διένωσε πρώιμα την παρακμή στην οποία είχε εισέλθει η βρετανική αυτοκρατορία.

Το ευρωπαϊκό όραμα

Ο σοσιαλδημοκράτης Όργουελ είχε συνείδηση Ευρωπαίου και μάλιστα σε ανύποπτο χρόνο (το 1947) δημοσίευσε στο «Partisan Review» το προφητικό, σε πολλά, κείμενο «Toward European Unity», όπου εξέταζε το ενδεχόμενο να δημιουργηθούν οι Ηνωμένες Σοσιαλιστικές Πολιτείες της Ευρώπης ως μοναδική λύση για να μην επαναληφθούν οι πόλεμοι που κόντευαν να καταστρέψουν ολοκληρωτικά την ήπειρό μας. Μια ενωμένη Ευρώπη, που θα περιλάμβανε το ήμισυ εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό της Γης, θα μπορούσε να παρεμβληθεί αποφασιστικά ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση. Ένα είδος δημοκρατικού σοσιαλισμού υπήρχε ήδη στις σκανδιναβικές χώρες, την Ολλανδία, τη Γερμανία, τη Βρετανία, την Αυστρία, τη Γαλλία, την Ισπανία και την Τσεχοσλοβακία (που πέρασε στον έλεγχο των κομμουνιστών έναν χρόνο περίπου μετά τη δημοσίευσή του άρθρου του). Στις χώρες αυτές υπήρχε το κράτος πρόνοιας, η δωρεάν παιδεία και το ανάλογο σύστημα υγείας.

Στην Ενωμένη Ευρώπη, κατά τον Όργουελ, θα έπρεπε να συμπεριληφθούν και οι χώρες της Βόρειας Αφρικής και φυσικά οι Βρετανοί θα

έπρεπε να φύγουν από την Ινδία και να καταργηθεί μια κι έξω – και παντού – η αποικιοκρατία. (Φαντάζεται κανείς πώς θα αναδρούσε και τι θα έγραφε για το Brexit.)

Ο Στάλιν «απεχθής δολοφόνος»

Κανείς δεν κατήγγειλε τον σταλινικό ολοκληρωτισμό όπως ο Όργουελ και ο Άρθουρ Κέστλερ (υπήρξαν άλλωστε στενοί φίλοι). Το διαπιστώνουμε σε όλα σχεδόν τα πολιτικά του κείμενα, πολλά από τα οποία δεν περιλαμβάνονται στον τόμο *Ό,τι μου κάνει κέφι*, αλλά πάντα υπάρχει το ενδεχόμενο να εκδοθεί και ένας δεύτερος τόμος συμπληρωματικός, που να περιέχει και ένα μέρος από την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα αλληλογραφία του. Ο Όργουελ δεν μασούσε τα λόγια του. Χαρακτήριζε, λόγω χάρη, τον Στάλιν «απεχθή δολοφόνο» μεσούντος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έλεγε πως δεδομένου ότι είναι «σύμμαχός μας, έστω και περιστοισι-ακά», μας κάνει να μη θυμόμαστε τις φοβερές διώξεις και τα μαζικά εγκλήματά του την περίοδο του Μεγάλου Τρόμου, από το 1936 ως το 1941. Επομένως, σχολίαζε πικρόχολα, «όλοι μας είμαστε, λίγο ως πολύ, σταλινικοί».

Μεγάλη εκδοτική γκάφα

Θα κλείσω θυμίζοντας ένα γεγονός που θεωρείται – και δικαίως – μια από τις μεγαλύτερες εκδοτικές γκάφες. Στις εκδόσεις Faber & Faber που διεύθυνε ο Τ.Σ. Ελιστ, το 1944 ο Όργουελ υπέβαλε προς έκδοση τη *Φάρμα των ζώων*. Ο οίκος την απέρριψε και η ανατηκτική επιστολή του Ελιστ στον Όργουελ αποτελεί και σήμερα αντικείμενο αρνητικού και κάποτε σαρκαστικού σχολιασμού. Ο Ελιστ, αφού επαινεί το σατιρικό ύφος και άλλες αρετές του Όργουελ, καταλήγει ότι το περιεχόμενο του βιβλίου του είναι πολύ αρνητικό σε μια περίοδο κατά την οποία η Βρετανία και η Σοβιετική Ένωση ήταν σύμμαχοι και πολεμούσαν εναντίον της Γερμανίας. Η *Φάρμα των ζώων* πούλησε και εξακολουθεί να πουλά εκατομμύρια αντίτυπα σε όλον τον κόσμο. Ο Όργουελ, που έπασχε από φυματίωση, πέθανε το 1950, έναν χρόνο μετά την έκδοση του άλλου μυθιστορηματός του-σταθμού στην παγκόσμια πεζογραφία, του *1984*. Ήταν μόνον 47 ετών. Σήμερα ακούγεται το ίδιο – ίσως και περισσότερο – επίκαιρος. Εκείνος ο φιλάσθε-νος άνθρωπος, ο απίστευτα παραγωγικός και ασυμβίβαστος δημιουργός, ήταν βουτηγμένος στην εποχή του αλλά έβλεπε πολύ πιο πέρα από αυτήν.

ΤΖΟΡΤΖ
ΟΡΓΟΥΕΛ

Ό,τι μου κάνει κέφι.
Δοκίμια
για τη λογοτεχνία
και την πολιτική

Μετάφραση
Οδυσσέας Πάππος,
Επίμετρο Σταύρος
Ζουμπουλάκης.
Εκδόσεις Μεταίχμιο,
2022, σελ. 592,
τιμή 18,80 ευρώ